

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

В статті розглянуто проблему ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів як запоруки його професійного зростання. Проаналізовано та узагальнено погляди вчених на визначення поняття “компетентність”. На основі напрацювань відомих науковців визначено сутність поняття “компетентність”. Розглянуто та проаналізовано розробки систем ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів, запропонованих різними дослідниками. Визначено сутність кожної з ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів та проаналізовано їх складові. Зазначено десять груп умінь, які визначають вплив ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів на процес його професійного зростання. Доведено, що актуальність цього дослідження полягає в детальному вивченні впливу ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів на процес його професійного зростання, оскільки саме ключові компетентності є важливими для становлення майбутнього вчителя як висококомпетентного фахівця для його подальшої професійної діяльності.

Ключові слова: компетентність, майбутній учитель, початкові класи, професійне зростання, групи педагогічних умінь, професійна діяльність.

Сучасні світові тенденції розвитку освіти передбачають зміни, що відбуваються під впливом соціальних і політичних умов та внутрішніх суспільних чинників. Саме тому вищі навчальні заклади педагогічного спрямування в Україні потребують упровадження компетентнісного підходу в організацію освітнього процесу, що викликано новим поглядом на якість підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Адже реалії сучасності вимагають від майбутнього вчителя початкових класів бути висококомпетентним, соціально активним та інтелектуально розвинутим для успішного здійснення педагогічної діяльності та власного професійного зростання. У зв'язку з цим, належний рівень ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів стає запорукою його професійного зростання.

Отже, проблема ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів як запоруки його професійного зростання залишається актуальною для сучасної педагогічної думки.

Компетентності майбутнього вчителя та їх вплив на професійне зростання досліджувало багато науковців. Наукові праці І. А. Зязюна, Дж. Равена, Т. М. Сорокіної, Л. Л. Хоружі присвячено аналізу професійної компетентності майбутнього вчителя. У дослідженні В. М. Введенського обґрунтовано систему ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів як багатопараметричну характеристику фахівця. В науко-

вій праці Г. М. Коджаспірової зазначено вплив компетентностей майбутнього вчителя на професійне зростання.

Мета статті – на основі напрацювань відомих науковців визначити ключові компетентності майбутнього вчителя початкових класів та проаналізувати їх вплив на процес професійного зростання.

Зараз суспільству необхідні майбутні вчителі початкових класів, які здатні пристосовуватися до нових потреб життя, досконало оперувати інформацією, швидко й зважено приймати рішення та активно діяти залежно від обставин. Значною мірою це залежить не тільки від набутих знань, умінь та навичок, а й від деяких додаткових якостей, для позначення яких використовується поняття “компетентність”, що найповніше відповідає сучасному розумінню мети освіти.

На цьому етапі розвитку педагогічної думки не існує точного визначення поняття “компетентність”. Науковці по-різному тлумачать це поняття. Розглянемо деякі з них.

За визначенням вченого Дж. Равена, компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі та включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [4, с. 6].

Т. М. Сорокіна визначає компетентність як один із ступенів професіоналізму, що є основою педагогічної діяльності вчителя [5, с. 110–111].

На думку В. М. Введенського, доцільність введення поняття “компетентність” зумовлена широтою його змісту, інтегративною характеристикою, що об’єднує такі широковикористовувані поняття, як “професіоналізм”, “кваліфікація”, “професійні здібності” тощо [1, с. 51].

За тлумаченням Л. Л. Хоружі, компетентність – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, індивідуальних якостей учителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної дії [6, с. 18].

Як зазначає І. А. Зязюн, компетентність – це здібність і готовність педагога професійно виконувати педагогічні функції згідно із прийнятими в суспільстві на цей час нормативами та стандартами, і вимагає реальних знань, умінь, навичок та досвіду [2, с. 13–18].

Проаналізувавши та узагальнивши визначення вищезазначених науковців, ми дійшли до висновку, що компетентність майбутнього вчителя початкових класів – це інтеграційна система професійно-значущих особових властивостей, придбаних майбутнім педагогом як у процесі загальної та спеціальної освіти, так і на основі практичного досвіду, що забезпечують високий рівень педагогічної діяльності та власного професійного зростання.

Варто зазначити, що за час існування педагогічної думки багато дослідників працювало над розробкою системи ключових компетентностей майбутніх учителів. Науковець В. М. Введенський обґрунтував систему ключових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів, як ба-

гатопараметричну характеристику фахівця. У своєму дослідженні він виділяє комунікативну, інформаційну, регулятивну та інтелектуально-педагогічну компетентності.

Комунікативна компетентність – професійно значуща, інтегративна якість, основними компонентами якої є емоційна стійкість (пов'язана з адаптивністю); екстраверсія (корелює зі статусом і ефективним лідерством); здатність конструювати прямий і зворотний зв'язок; мовні вміння; вміння слухати; вміння нагороджувати; делікатність, уміння робити комунікацію гладкою.

Інформаційна компетентність включає обсяг інформації (знань) про себе, про учнів та його батьків, про досвід роботи інших педагогів.

Регулятивна компетентність педагога передбачає наявність у нього вмінь управляти власною поведінкою. Вона включає: цілепокладання, планування, мобілізацію і стійку активність, оцінювання результатів діяльності, рефлексію.

Інтелектуально-педагогічну компетентність автор розглядає як комплекс умінь з аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації, як якості інтелекту: аналогія, фантазія, гнучкість і критичність мислення [1, с. 54].

Проаналізувавши систему ключових компетентностей майбутнього вчителя запропоновану В. М. Введенським, можемо сказати, що кожна із зазначених компетентностей впливає на процес професійного зростання майбутнього вчителя початкових класів, оскільки передбачає наявність певних знань, умінь та навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності.

У педагогічній літературі вчені приділяють значну увагу впливу компетентностей майбутнього вчителя на процес професійного зростання. Науковець Г. М. Коджаспірова визначає ключові компетентності як групи педагогічних умінь, які повинен опанувати майбутній учитель початкових класів. Вона виділяє десять груп умінь, які визначають вплив ключових компетентностей майбутнього вчителя на процес професійного зростання.

Перша група:

- вміння побачити в педагогічній ситуації проблему і сформулювати її у вигляді педагогічних завдань, під час постановки педагогічного завдання орієнтуватися на учня як на активного учасника навчально-виховного процесу;

- вміння конкретизувати педагогічні завдання, приймати оптимальне рішення в будь-якій ситуації, що виникла, передбачати близькі та віддалені результати вирішення таких завдань.

Друга група:

- робота зі змістом навчального матеріалу;
- здатність до педагогічного тлумачення інформації;
- формування в школярів навчальних та соціальних умінь і навичок, здійснення міжпредметних зв'язків;

- аналіз стану психічних функцій учнів, облік навчальних можливостей школярів, передбачення типових труднощів учнів;
- уміння виходити з мотивації учнів при плануванні та організації навчально-виховного процесу;
- вміння використовувати поєднання форм навчання та виховання, враховувати витрати сил і часу учнів та вчителя.

Третя група:

- вміння співвідносити труднощі учнів з недоліками у своїй роботі;
- вміння створювати плани розвитку своєї педагогічної діяльності.

Четверта група:

- вміння поставити різноманітні комунікативні завдання, з яких найголовніші – створення умов психологічної безпеки в спілкуванні і реалізація внутрішніх резервів партнера по спілкуванню.

П'ята група:

- вміння зрозуміти позицію іншого в спілкуванні, виявити інтерес до його особистості, орієнтація на розвиток особистості учня;
- здатність тлумачити і читати його внутрішній стан за нюансами поведінки, володіння засобами невербального спілкування (міміка, жести);
- вміння поставити себе на місце учня і створити атмосферу довіри в спілкуванні з іншою людиною (учень повинен відчувати себе унікальною повноцінною особистістю);
- володіння прийомами риторики;
- використання організуючих впливів порівняно з оцінними і особливо дисциплінуючими;
- переважання демократичного стилю в процесі викладання, вміння з гумором поставитися до окремих аспектів педагогічної ситуації.

Шоста група:

- вміння утримувати стійку професійну позицію педагога, розуміти значущість своєї професії, тобто реалізація та розвиток педагогічних здібностей;
- уміння управляти своїм емоційним станом, надаючи йому конструктивний, а не руйнівний характер;
- усвідомлення власних позитивних можливостей і можливостей учнів, що сприяє зміцненню своєї позитивної “Я”-концепції.

Сьома група:

- усвідомлення перспективи власного професійного зростання, визначення індивідуального стилю, максимальне використання природних інтелектуальних даних.

Восьма група:

- вміння визначати знання, отримані учнями в період навчального року;
- вміння визначати стан діяльності і навичок, видів самоконтролю і самооцінки в навчальній діяльності на початку і в кінці року;

– вміння виявити окремі показники навченості; вміння стимулювати готовність до самонавчання і безперервної освіти.

Дев'ята група:

- оцінювання вчителем вихованості школярів;
- вміння розпізнавати по поведінці учнів узгодженість моральних норм і переконань школярів;
- здатність учителя побачити особистість учня загалом, взаємозв'язок його думок і вчинків;
- вміння створювати умови для стимулювання слаборозвинених рис особистості.

Десята група:

- інтегральна здатність учителя оцінити свою працю загалом;
- вміння побачити причинно-наслідкові зв'язки між його завданнями, цілями, способами, засобами, умовами та результатами [3, с. 428–429].

Проаналізувавши і узагальнивши ключові компетентності майбутнього вчителя, запропоновані Г. М. Коджаспіровою, можемо зробити висновок, що саме ці групи педагогічних умінь, якими повинен оволодіти майбутній учитель початкових класів, є запорукою його успішного професійного зростання.

Висновки. Ключові компетентності майбутнього вчителя початкових класів є сукупністю певних якостей, знань, умінь та навичок майбутнього педагога, поєднаних із високим рівнем його професійної підготовленості до педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями в освітньому процесі. Саме ключові компетентності майбутнього вчителя початкових класів є запорукою його професійного зростання, оскільки вони передбачають: оволодіння майбутнім фахівцем сучасними теоріями і технологіями навчання та виховання; оволодіння професійно-значущими знаннями (спеціальні, психолого-педагогічні, науково-методичні, предметні, управлінські); сформованість комплексу загально-педагогічних умінь: рефлексивних, конструктивних, організаторських); вміння оцінювати і реалізувати власну педагогічну діяльність, корегувати власні недоліки; оперування професійними знаннями, вміннями та навичками для забезпечення успішності подальшої педагогічної діяльності. Під впливом ключових компетентностей майбутній учитель початкових класів удосконалює свої здібності та професійно значущі якості, поглиблює та розширює професійні знання, вміння та навички, що і стає запорукою його власного професійного зростання.

Важливими для подальшого розгляду вважаємо проблеми, що пов'язані з особливостями практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів та з урахуванням їх готовності до процесу професійного зростання під час практичної підготовки у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Введенський В. М. Моделювання професійної компетентності педагога / В. М. Введенський // Педагогіка. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / І. А. Зязюн // Вісник Житомир. держ. університету ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13–18.
3. Коджаспірова Г. М. Педагогіка : підручник / Г. М. Коджаспірова. – Москва : Гардаріки, 2004. – 528 с.
4. Равен Дж. Педагогічне тестування: Проблеми, омани, перспективи / Дж. Равен ; пер. з англ. – 2-е вид., випр. – Москва : Когито-Центр, 2001. – 142 с.
5. Сорокіна Т. М. Розвиток професійної компетенції майбутнього вчителя засобами інтегрованого навчального змісту / Т. М. Сорокіна // Початкова школа. – 2004. – № 2. – С. 110–111.
6. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / Л. Л. Хоружа. – Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2003. – 319 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017.

Небытова И. А. Компетенции будущего учителя начальных классов как залог его профессионального роста

В статье рассмотрена проблема ключевых компетентностей будущего учителя начальных классов как залога его профессионального роста. Проанализированы и обобщены взгляды известных ученых на определение понятия “компетентность”. На основе наработок известных ученых определена сущность понятия “компетентность”. Рассмотрены и проанализированы разработки систем ключевых компетентностей будущего учителя начальных классов, предложенных различными исследователями. Определена сущность каждой из ключевых компетенций будущего учителя начальных классов и проанализированы их составляющие. Указано десять групп умений, которые определяют влияние ключевых компетентностей будущего учителя начальных классов на процесс его профессионального роста. Доказано, что актуальность данного исследования заключается в детальном изучении влияния ключевых компетенций будущего учителя начальных классов на процесс его профессионального роста, поскольку именно ключевые компетентности важны для становления будущего учителя как высококомпетентного специалиста для его дальнейшей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, будущий учитель, начальные классы, профессиональный рост, группы педагогических умений, профессиональная деятельность.

Nebytova I. Competence of Primary School Teacher as a Guarantee of Their Professional Growth

In the article the problem of key competences primary school teachers as the key to his professional growth. Analyzed and summarized the views of prominent scientists in the definition of “competence” based on scientific developments known the essence of the concept of “competence”. Considered and analyzed the development of key competencies of primary school teachers offered by various researchers and studies as Multi parameter characteristics of future expert. Determined and summarized the essence of each of the key competencies of future primary school teacher and analyze their components. These and analyzed ten groups of skills that determine the impact of key competencies of future elementary school teacher in the process of professional growth. Key competence of future primary school teacher is the key to his professional growth because they include: mastering the future professionals of modern theory and techniques of training and education; mastering professionally significant

---

knowledge; complex formation general pedagogical skills; the ability to evaluate and implement their own educational activities, to correct their shortcomings; operating professional knowledge and skills to ensure the success of future educational activities. It is noted that under the influence of key competences primary school teachers and improving their skills professionally significant qualities deepens and broadens professional knowledge and skills. It is proved that the relevance of this study is a detailed study of the key competencies of future elementary school teacher in the process of professional growth, since core competencies are important for the formation of future teachers as highly competent professionals for its further successful professional and personal professional growth.

Keywords: *competence, future teacher, elementary school, professional growth, team teaching skills, professional activity.*